

Omgaan met pleegbroers en- zussen. Hoe doe je dat?

Whitepaper
April 2019

Inleiding

Youké biedt specialistische hulp aan kinderen en jongeren van 0 tot 23 jaar. Youké biedt pleegzorg in de provincies Utrecht, Noord-Holland en Gelderland (Youké, z.d.). Pleegzorg is een uitkomst voor kinderen die tijdelijk of voor een langere periode niet meer bij hun eigen ouders kunnen wonen. “De Jeugdwet (2015) geeft gemeenten de opdracht te zorgen dat kinderen ‘zo thuis mogelijk kunnen opgroeien’. Dat kan met jeugdhulp in gezinsvormen” (VNG, z.d.). Pleegzorg maakt dit mede mogelijk. Het is belangrijk dat pleegzorg van goede kwaliteit is en kinderen die niet thuis kunnen wonen de mogelijkheid geeft om alsnog in een gezinsvorm op te groeien. Pleegouders zijn geen zorgprofessionals, maar bieden wel zeer belangrijke hulp. Aan de geboden hulp binnen de pleegzorg worden hoge kwaliteitseisen gesteld. Pleegouders moeten in staat gesteld worden om die belangrijke rol te kunnen vervullen (VNG, z.d.).

De druk om een pleegzorgplaatsing te laten slagen wordt door alle betrokkenen gevoeld. Het is vaak de laatste kans voor het pleegkind om in een normale gezinssetting op te groeien en de gevolgen van één of meer overplaatsingen zijn groot (Zoon, 2014).

Als pleegouders dusdanige stress ervaren rondom het opvoeden van het pleegkind in combinatie met hun eigen kinderen, voelen zij zich in sommige gevallen genoodzaakt om te kiezen tussen het bieden van pleegzorg en hun eigen kinderen. Een breakdown (negatief voortijdig afgebroken pleegzorgplaatsing) heeft zowel voor het pleeggezin als voor het pleegkind veel impact. Het gebeurt regelmatig dat pleegouders na een breakdown definitief stoppen met het opvangen van pleegkinderen.

Uit eerder onderzoek blijkt dat door de eigen kinderen de verwachting gevoeld wordt dat zij een goed voorbeeld moeten geven en een begripvolle en ondersteunende rol aan moeten nemen binnen het gezin. Hun inzet is belangrijk voor het laten slagen van de plaatsing, deze wordt echter niet opgemerkt en erkend. Het gevolg hiervan is dat zij zich onbelangrijk, ongezien en niet gesteund voelen (Höjer, Sebba & Luke, 2013).

Veel eigen kinderen ervaren schroom om steun te vragen. Zij willen hun ouders of de pleegzorgbegeleiders niet verder tot last zijn door moeilijkheden aan te geven. Ze willen graag dat de plaatsing van het pleegkind goed gaat binnen hun gezin maar weten niet altijd goed hoe ze hiermee om moeten gaan. Het is belangrijk dat ze zich beter ondersteund voelen.

Youké wil zo goed mogelijk tegemoet komen aan de vragen die het hele pleeggezin heeft en de begeleiding kunnen bieden die nodig is om zo bij te dragen aan de draagkracht van het gehele pleeggezin. Om die reden heeft binnen Youké in 2018-2019 een kwalitatief praktijkonderzoek plaatsgevonden naar het (effectieve) copinggedrag van eigen kinderen van pleegouders en het handelen van de pleegzorgbegeleider. De belangrijkste bevindingen staan beschreven in deze whitepaper. Momenteel wordt er naar aanleiding van de aanbevelingen uit het onderzoek gewerkt aan het ontwerp en de implementatie van een interventie binnen Youké.

Het volledige onderzoeksverslag kan worden opgevraagd via: msplit@youke.nl

Vraagstelling

Er is een maatschappelijk belang om pleegzorg te versterken omdat er een steeds groter aantal kinderen in pleeggezinnen geplaatst wordt, met meer complexe problematiek. Om goede ondersteuning te kunnen bieden aan pleeggezinnen is het van belang dat er meer zicht komt op de eigen kinderen van pleegouders en hoe zij omgaan met de pleegzorgplaatsing.

Er zijn diverse effectieve en ineffectieve copingstrategieën te onderscheiden die allen een andere uitwerking hebben op het omgaan met de pleegzorg plaatsing en (positief) beïnvloed kunnen worden door de (pleeg)ouders en de pleegzorgbegeleider.

Er is onvoldoende kennis over coping in relatie tot de eigen kinderen van pleegouders. Inzichten in (effectieve) coping van de eigen kinderen en wat de pleegzorgbegeleiders hierin al doen zijn nodig om vervolgens een verbetering van de handelingspraktijk te kunnen ontwerpen.

De centrale onderzoeksvraag: Wat zijn handelingsmogelijkheden van de pleegzorgbegeleiders in de ondersteuning van effectief coping gedrag van de eigen kinderen van pleegouders ten aanzien van de pleegzorgplaatsing?

Deelvragen:

1. Welk copinggedrag hanteren de eigen kinderen van pleegouders ten opzichte van de pleegzorgplaatsing?
2. Wat ervaren de eigen kinderen van pleegouders als ondersteunend bij het vergroten van effectief copinggedrag ten opzichte van de pleegzorgplaatsing?
3. Wat doen de pleegzorgbegeleiders van Youké in de begeleiding van de eigen kinderen van pleegouders om effectief copinggedrag van de eigen kinderen van pleegouders te ondersteunen ten opzichte van de pleegzorgplaatsing?

Onderzoeksmethode

Het type onderzoek dat is uitgevoerd is een praktijkonderzoek. Er is gebruik gemaakt van een kwalitatief design waarbij het onderzoek uit twee verschillende methoden bestaat. De eerste onderzoeksmethode is een dagboekonderzoek om een beeld te vormen van het copinggedrag van de eigen kinderen van pleegouders ten opzichte van de pleegzorgplaatsing. Deze is opgevolgd door semigestructureerde interviews die afgenomen zijn bij de pleegzorgbegeleiders.

De eigen kinderen van pleegouders

Er is gekozen om eigen kinderen van pleegouders te benaderen die momenteel een pleegkind in huis hebben en dus een actief pleeggezin zijn. Dit zodat er uit huidige ervaringen geput kan worden en hier goed op gereflecteerd kan worden door het kind. Eigen kinderen tussen de 12 en 18 jaar zijn betrokken in het onderzoek. De voornaamste reden hiervoor is dat de onderzoeksvraag vraagt om vaardigheden om te reflecteren op het eigen gedrag, gevoel en emoties. Jongeren van 12 jaar en ouder zijn door hun cognitieve ontwikkeling zich meer bewust van de sociale impact van hun emotionele uitingen. Zowel netwerk als bestandspleeggezinnen zijn benaderd. Alleen kinderen van bestandpleeggezinnen hebben zich aangemeld voor deelname.

Er hebben 7 kinderen deelgenomen in een dagboekonderzoek, dat gedurende 8 dagen afgenomen is. In totaal zijn er 49 dagen/gebeurtenissen beschreven en geanalyseerd.

De pleezorgbegeleiders

Binnen Youké is sprake van 3 regio teams waarin ongeveer 20 pleezorgbegeleiders werkzaam zijn. Er zijn uit elk team twee pleezorgbegeleiders geïnterviewd met een totaal van zes pleezorgbegeleiders met minimaal 1 jaar pleezorgervaring. Alle pleezorgbegeleiders zijn SKJ - geregistreerde professionals.

Resultaten

Welk copinggedrag hanteren de eigen kinderen van pleegouders ten opzichte van de pleezorgplaatsing?

Gebeurtenissen in het pleeggezin

In de dagboeken zijn gebeurtenissen omschreven waarbij de eigen kinderen van pleegouders zelf deel van uitmaakte en waarvan zij toeschouwer waren.

De eigen kinderen maken zelf geen onderscheid tussen de twee soorten situaties en de mate van last die zij ondervinden in die situaties verschilt niet van elkaar. De impact is in veel situaties gelijk volgens de eigen kinderen. Situaties uit beide categorieën geven een bepaalde mate van stress en doen dus een appél op het copinggedrag van de eigen kinderen.

Copinggedrag

De eigen kinderen geven aan dat zij vooral gebruik maken van een combinatie van copinggedrag waarbij de copingstrategieën 'situatie actief aanpakken' en 'situatie ontwijken' het meeste genoemd worden. Volgens de analyse van de dagboeken wordt, als het gaat om 'situatie actief aanpakken', vooral steun gezocht bij ouders. In het moment worden ouders vaak gevraagd door de kinderen om te ondersteunen of in te grijpen of doen ouders dit al zonder dat de vraag gesteld wordt.

Coping in het moment

Het blijkt dat op het moment van de gebeurtenis vooral gebruikt gemaakt wordt van het 'uitleg van emoties', 'erover willen praten' of grip te willen op de situatie door uitleg te geven of om hulp te vragen aan ouders. In alle beschreven gebeurtenissen die zich afspelen in aanwezigheid van pleegouders grijpen zij uiteindelijk in. De eigen kinderen geven aan dit fijn te vinden en ook niets anders te kunnen bedenken wat in die situatie helpend kan zijn. Het ingrijpen van ouders is alle situaties gericht op het gedrag van het pleegkind en de eigen kinderen geven aan dat zij zich hierdoor erkent en ondersteund voelen. Zij geven aan dat het gedrag van het pleegkind ingrijpen nodig heeft en niet hun eigen gedrag.

Ook het praten met ouders of vrienden over wat er gebeurde en uitleg krijgen over het gedrag van het pleegkind, vinden de eigen kinderen fijn. De meeste eigen kinderen geven aan na het praten erover zich weer op hun eigen ding te kunnen en willen richten. Ze kunnen dat wat er gebeurd is laten voor wat het is en het van zich af zetten op dat moment.

"Ik kon het goed weer opzij schuiven, bleef er niet in hangen maar het was fijn om er even met mijn ouders over te praten".

De andere meest genoemde verschijningen van coping in de dagboeken, in het moment, is het negeren van het vervelende gedrag door de eigen kinderen, daarnaast geven ze ook aan het vaak te laten gaan of te wachten tot het over is. Ook geven ze aan juist iets anders te gaan doen op een andere plek, vooral als het gaat om situaties waar zij niet direct een onderdeel van zijn, maar waar zij wel last van hebben.

Een aantal eigen kinderen geven aan bewust afleiding te willen zoeken of het zo gewend te zijn dat dergelijke conflicten voorkomen, dat ze het gevoel hebben dat het geen zin heeft om iets anders te doen dan ervan weggaan. Het gaan naar hun kamer, maken van huiswerk of doorgaan met hun eigen plannen op dat moment wordt vooral genoemd door de kinderen. Zij ervaren irritatie en frustratie over het gedrag van het pleegkind. Een eigen kind zegt:

“Ik werd hierdoor ook boos maar heb het laten gaan en ben huiswerk gaan doen..”

Veelgenoemd door de eigen kinderen is het weg willen zijn van hetgeen dat er gebeurt op dat moment.

Coping achteraf

De eigen kinderen geven aan vaak na een conflict of gebeurtenis bewust iets (niet) doen wat nog gezien kan worden als reactie op de gebeurtenis en dus een vorm van coping. Om dit te onderscheiden is dit coping achteraf genoemd.

Het zoeken van afleiding of het ondernemen van iets voor zichzelf volgt op ander copinggedrag dat ze hiervoor hebben laten zien rondom de ontstane situatie. In sommige gevallen is de situatie opgelost en gestopt en kunnen ze daarom iets voor zichzelf ondernemen of erover napraten met iemand. Hiermee pakken ze de draad weer op en kunnen zich ontspannen door middel van het ondernemen van hun eigen activiteiten. Dit is gericht op doorgaan en herpakken van het dagelijks leven.

In andere gevallen omschrijven de eigen kinderen dat ze uit frustratie, verdriet, irritatie of boosheid juist wat anders doen en de situatie uit de weg gaan. Dit gebeurt vaak als ze eerst wat anders geprobeerd hebben te doen maar de situatie niet naar tevredenheid opgelost is en er behoefte is aan het verwerken en een plek geven of reguleren van hun gevoelens daarover. Dit doen ze op verschillende manieren, onder andere door het achteraf bespreken met anderen, afleiding zoeken, afreageren in andere activiteiten of erover mopperen.

Dit gedrag is meer gericht op het een plek geven van hun gevoelens en emoties en de verwerking van de gebeurtenis die gevoelsmatig nog niet opgelost is.

Wat ervaren de eigen kinderen van pleegouders als ondersteunend bij het vergroten van effectief copinggedrag ten opzichte van de pleegzorgplaatsing?

Ondersteuning van de ouder in het moment

De eigen kinderen worden door hun ouders ondersteund worden in de situatie. Zij spreken het pleegkind aan op zijn gedrag of praten over wat er gebeurt met hun eigen kind of pleegkind. Beide wordt beschouwd als ondersteunend door de eigen kinderen. Het aanspreken van het pleegkind wordt als ondersteunend beschouwd omdat dit vaak gepaard gaat met het stoppen van de vervelende situatie en/of het lastige gedrag. De oplossing van het probleem dat ze ervaren wordt door de eigen

kinderen vaak omschreven als het ingrijpen van ouders als zij aanwezig waren geweest. Het praten met henzelf of het pleegkind over hetgeen dat er gebeurt, wordt als fijn ervaren omdat de eigen kinderen dan erkenning krijgen voor hun gevoel. Ook geven zij aan dat het fijn is dat het pleegkind uitleg van de (pleeg)ouders krijgt op dat moment, waarom het niet fijn is wat er gebeurt en hoe het voor de ander is. Dit inlevingsvermogen wordt vaak genoemd als iets wat gemist wordt. Door het geven van uitleg van hun ouders hierover hopen de eigen kinderen dat het een lerend effect heeft voor het pleegkind en het hierna niet meer of minder zal voorvallen.

“ Wat onze ouders hebben gedaan in deze situatie is fijn: bespreken en uitleggen aan haar wat zij bij mij doet en dat ze hetzelfde doet als wat ze zelf ook niet fijn vind” .

Erover praten met ouders

Het erover praten met ouders wordt door de eigen kinderen genoemd als iets wat zij achteraf graag zouden willen na een conflict. Hiermee wordt niet bedoeld het aanspreken van het pleegkind op zijn gedrag, dit wordt gezien als het ingrijpen van ouders.

Het achteraf bespreken van wat er gebeurd is kan zowel met het eigen kind, het pleegkind of hen samen gebeuren volgens de eigen kinderen. Vaak zijn de eigen kinderen door de dagstructuur gedwongen om verder te gaan met wat er die dag nog moet, ze geven in de dagboeken aan dat ze naar de sport gaan, naar school moeten of huiswerk gaan maken. Hiermee is de gebeurtenis die zij omschreven in het dagboek nog niet bevredigend afgerond, blijkt uit de antwoorden op de vraag in hoeverre de situatie voor hen opgelost is. Het erover praten met hun ouders noemen zij als iets dat daarbij kan helpen. Er is een behoefte aan reflectie en afronding van het conflict en dat kan door het gesprek hierover te voeren. Hierin wensen zij de erkenning te krijgen dat zij hun best doen, maar ook de bevestiging dat het niet aan hen ligt en dat wat zij gedaan hebben niet fout was. Een eigen kind zegt hierover in het dagboek:

“ Het had kunnen helpen als mijn ouders tegen mij hadden gezegd dat het niet aan mij lag op dat moment maar dat het ook wel veel voor haar was de hele dag weg te zijn geweest”.

In het gesprek met het pleegkind erbij is het gewenst volgens de eigen kinderen dat er uitleg gegeven wordt aan het pleegkind over hoe iedereen zich voelt en wat het gedrag of conflict teweegbrengt bij de ander. Het begrip en de erkenning voor de moeilijkheden die het eigen kind soms ervaart en de moeite die het doet om alles in goede banen te leiden wordt hierbij gevraagd van zowel de ouders maar ook van het pleegkind. Er wordt gehoopt op verbetering van het gedrag dat veel irritatie oproept bij de eigen kinderen en dat het steeds terugkeren van het vervelende gedrag stopt.

Het achteraf samen reflecteren met elkaar op de situatie geeft een meer afgerond gevoel waardoor er een minder onbevredigend gevoel achterblijft met minder frustratie en irritatie die zich kan opstapelen.

Gewenste situatie

De gewenste situatie is dat het pleegkind stopt met wat als irritant of vervelend ervaren wordt door het eigen kind. De uitspraken die de eigen kinderen hierover doen gaan gepaard met irritatie en frustratie omdat ze ervaren weinig invloed te hebben op het gedrag van het pleegkind. Genoemd wordt dat het pleegkind ‘gewoon normaal’ moet doen. Meerdere keren wordt door verschillende eigen kinderen genoemd dat zij niet snappen waarom het pleegkind zo doet.

Opvallend is dat het vooral jongens zijn onder de eigen kinderen die de mogelijkheden tot verbetering vooral bij het pleegkind zien liggen. Zij geven ook het vaakst aan niet te snappen waarom het pleegkind ‘gewoon niet ermee stopt’! Zo zegt een eigen kind:

“Hij had gewoon gelijk moeten luisteren, dan was het niet gebeurd”.

Dit geeft de eigen kinderen een machteloos gevoel waardoor de frustraties opstapelen. De eigen kinderen die minder frustratie en irritatie aangeven zijn de meisjes. De meisjes geven in hun reflecties ook vaker aan behoefte te hebben aan het napraten over wat er gebeurd is, met zowel het pleegkind als met hun ouders. Zij geven aan dat door er meer over te praten ze het gedrag mogelijk beter begrijpen en dat het pleegkind zelf hierdoor kenbaar zou kunnen maken waarom hij/zij zo reageert.

Wat doen de pleezorgbegeleiders van Youké in de begeleiding van de eigen kinderen van pleegouders om effectief copinggedrag van de eigen kinderen van pleegouders te ondersteunen ten opzichte van de pleezorgplaatsing?

Zicht coping eigen kinderen

De grootste bron van informatie voor pleezorgbegeleiders als het gaat om zicht hebben op het copinggedrag van de eigen kinderen, zijn de gesprekken die gevoerd worden met de pleegouders. Wat pleegouders aangeven over hun eigen kinderen in de begeleidingsgesprekken is belangrijke informatie samen met welke signalen zij afgeven over hoe het met hen gaat. Het alert zijn en doorvragen door de pleezorgbegeleiders zorgt voor informatie over het copinggedrag van de eigen kinderen. In enkele gevallen hebben zij zelf contactmomenten met de eigen kinderen die informatie geven, vaak op spontane momenten in de thuissituatie. Over het algemeen wordt echter weinig zicht ervaren op het welzijn van de eigen kinderen en hoe het gaat in de thuissituatie met de eigen kinderen en hoe zij omgaan met het pleegkind.

Interventies pleezorgbegeleider

Ondanks de handelingsverlegenheid die soms gevoeld wordt door veel pleezorgbegeleiders zijn er meerdere interventies die gepleegd worden als het gaat om de ondersteuning van de eigen kinderen van pleegouders. De houding van de pleezorgbegeleider wordt hierbij specifiek genoemd als belangrijk aspect.

Houding

De houding van de pleezorgbegeleider is van belang in de contacten met de eigen kinderen. De reden dat deze expliciet genoemd wordt door de pleezorgbegeleiders is omdat er maar weinig contact met deze kinderen is en daarom de toegankelijkheid, de laagdrempeligheid en vertrouwensband des te belangrijker.

Pleezorgbegeleiders geven aan dat zij denken dat de eigen kinderen vaak denken dat de pleezorgbegeleiding er niet voor hen is en zich daarom soms ook afzijdig houden. Daarnaast willen pleegouders de eigen kinderen vaak ontlasten en houden zij hen ook buiten de begeleidingsmomenten. Dit maakt het lastiger om de eigen kinderen te bereiken en contact te leggen. Gebruik maken van de spontane momenten is hierdoor extra van belang geven de pleezorgbegeleiders aan.

De winst zit bij de kennismaking en hoe je jezelf introduceert, geven de pleegzorgbegeleiders aan. Ook is het normaliseren van het onderwerp belangrijk. Als het vaker besproken wordt wordt het ook normaler om de eigen kinderen erbij te betrekken en wordt het eventueel vragen om hulp ook laagdrempeliger.

Interventies

Naast het benutten van de spontane momenten is het afstemmen op pleegouders en de vraag die er ligt bij hen het voornaamste dat nu gebeurt in de begeleiding. De pleegzorgbegeleiders omschrijven dat naar aanleiding van copinggedrag dat zij signaleren bij de eigen kinderen, ze vooral in gesprek met pleegouders coaching bieden. De pleegzorgbegeleiders geven aan te benoemen aan pleegouders dat het belangrijk is dat de eigen kinderen niet volledig hun eigen plek opgeven in het gezin. De impact op het gezin is groot en de veranderingen worden niet altijd overzien door het gezin, dit zijn dingen waar de pleegzorgbegeleiders alert op zijn en die regelmatig benoemd worden in de begeleiding aan pleegouders.

Andere interventies die ingezet worden door de pleegzorgbegeleiders zijn het geven van psycho educatie over pleegzorg en de problematiek van het pleegkind. Dit doen ze vooraf maar ook tijdens de plaatsing. Hierbij hoort ook het geven van uitleg over de impact die een plaatsing heeft op het gezin. De pleegzorgbegeleiders geven aan dat dit in de voorbereidende training ook wel gebeurt maar dat als er eenmaal een pleegkind is, pas echt begrepen en gevoeld wordt wat er bedoeld wordt. Het is dan belangrijk er alsnog aandacht aan te besteden. Soms gebeurt dit door psycho educatie te geven aan pleegouders, bijvoorbeeld over rouwen over het gezin en hoe het was. Soms door het geven van uitleg aan de eigen kinderen over waarom het pleegkind bepaald gedrag vertoont of dat het normaal is dat ze bepaalde gevoelens daarover hebben.

Het markeren van de leuke dingen wordt ook genoemd als een belangrijke interventie. Het gezin is vaak begonnen met pleegzorg omdat ze iets voor een ander willen betekenen. In tijden van moeilijkheden is daarom ook van belang om te noemen wat wel goed gaat, fijn is en wat ze al bereikt hebben met elkaar geven de pleegzorgbegeleiders aan.

Op aanvraag van pleegouders worden soms tips gegeven hoe ze om moeten gaan met bepaalde thema's, zoals het hanteren van huisregels, bewaken van eigen tijd met je kind en voorkomen dat iemand zich achtergesteld voelt. Een enkele keer noemen de pleegzorgbegeleiders een gezinsgesprek gevoerd te hebben op aanvraag van pleegouders. Dergelijke ondersteuningsvragen worden gesteld als er al spanning ervaren wordt in het gezin en er ook noodzaak gevoeld wordt om te handelen. Dit verhoogt de druk voor de pleegzorgbegeleiders en maakt het lastiger voor hen de ondersteuning te bieden die gevraagd wordt en nodig is.

Verantwoordelijkheid

Bij de pleegzorgbegeleiders kwam het thema verantwoordelijkheid sterk naar voren. Ze gaven aan zich af te vragen: "Wie vinden we eigenlijk dat er verantwoordelijk is voor de zorg van de eigen kinderen van pleegouders?". Deze vraag speelt mee in het besluit of de pleegzorgbegeleider gaat handelen rondom de begeleiding van de eigen kinderen en zelfs het bespreekbaar maken van het onderwerp met pleegouders. Op de vraag wanneer de verantwoordelijkheid gezamenlijk wordt van de pleegouder en de pleegzorgbegeleider, antwoorden een aantal pleegzorgbegeleiders dat dat het geval is als de pleegouder

actief met je deelt hoe het gaat en eventueel een hulpvraag stellen. In dat geval wordt de ruimte gevoeld de begeleiding vorm te geven en het onderwerp bespreekbaar te houden.

“Ik denk dat de pleegouder degene blijft met de regie over eigen kinderen, en als jij je daarin gaat voegen dat het heel belangrijk is dat die instemming van pleegouders er is en je niet ergens mee gaat bemoeien wat in hun ogen niet past in jouw rol”.

De complexiteit hierin wordt ook gelijk benoemd door alle pleegzorgbegeleiders, namelijk dat pleegouders vaak worstelen met de zorg voor het pleegkind en hierin niet altijd (tijdig) signaleren hoe het met hun kind gaat en wat zij nodig hebben. Soms signaleren pleegzorgbegeleiders dit maar voelen zij niet altijd de ruimte dit bespreekbaar te maken. Gedacht wordt dat het dan kan voelen als bemoeienis en kritiek op het ouderschap. Aan de andere kant noemen de pleegzorgbegeleiders ook dat als het niet goed gaat in het pleeggezin rondom de eigen kinderen en het pleegkind hieronder leidt, ze het dan wel als hun taak zien dit op te pakken. De handelingsverlegenheid of onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid lijkt hem vooral in de preventieve aanpak te zitten.

De pleegzorgbegeleiders noemen heel duidelijk dat er systemisch gewerkt wordt en je het hele gezin nodig hebt voor goede zorg voor het pleegkind en we het ‘pleeggezin’ begeleiden. Bij het ‘pleeggezin’ begeleiden horen ook duidelijk de eigen kinderen van pleegouders. De pleegzorgbegeleiders noemen een gedeelde visie te missen als het gaat om de eigen kinderen en vragen zich af hoe hier landelijk tegenaan gekeken wordt.

Toestemming

Het duidelijk omschrijven van de (gedeelde) verantwoordelijkheid, visie en taak van de pleegzorgbegeleider kan helpend zijn de toestemming te voelen voor de pleegzorgbegeleiders om te handelen geven zij aan. Nu twijfelen ze vaak of ze die toestemming wel hebben van de pleegouder. Alle pleegzorgbegeleiders geven aan zonder deze toestemming ook niets te ondernemen. Een enkeling vraagt soms om de toestemming aan de pleegouders, maar de meesten geven aan te wachten totdat de pleegouders zelf komen met een hulpvraag.

Conclusie

Wat zijn handelingsmogelijkheden van de pleegzorgbegeleiders in de ondersteuning van effectief coping gedrag van de eigen kinderen van pleegouders ten aanzien van de pleegzorgplaatsing?

Het onderzoek toont aan dat de eigen kinderen van pleegouders, als het gaat om ondersteund worden in het omgaan met de pleegzorgplaatsing, zelf vooral ondersteuning ervaren binnen de gezinssituatie op het moment dat de situatie zich voordoet. De ondersteuning die zij ervaren maar ook meer willen, komt vooral van hun ouders. Het betrokken worden bij situaties, het krijgen van uitleg en gezamenlijk op gebeurtenissen reflecteren zijn dingen die van belang zijn voor de eigen kinderen om goed om te gaan met situaties. Het gevoel van invloed hebben op de situatie en de hoop op verbetering komt duidelijk naar voren als gewenst ondersteuning. De literatuur ondersteunt de effectiviteit hiervan. Reijersen van Buuren (2018) zegt dat het voeren van gesprekken over wat er gebeurt en waarom het gebeurt draagt

bij aan een flexibele coping doordat de aandacht en erkenning die het krijgt, verbindend en bevrijdend werkt voor het eigen kind.

De pleezorgbegeleider is niet aanwezig in de gezinssituatie op het moment dat de vervelende gebeurtenis zich voordoet en wordt om die reden niet gezien als onderdeel van de ondersteuning of oplossing op dat moment door de eigen kinderen. Dit geldt ook voor de ouder die op het moment van het conflict afwezig is. Op de vraag hoe de eigen kinderen tegen de rol van de pleezorgbegeleider aankijken is door de meeste eigen kinderen geantwoord dat de pleezorgbegeleider een rol heeft in de ondersteuning van alle gezinsleden. Hieruit kan geconcludeerd worden dat zij er deels op rekenen dat de pleezorgbegeleider een actieve(re) rol inneemt ten opzichte van de hen in de begeleiding, ondanks dat de pleezorgbegeleider niet op die manier genoemd worden in de dagboeken door de eigen kinderen. Pleezorgbegeleiders geven aan dat er veel eigen kinderen zijn die niet op actieve begeleiding ten opzichte van hunzelf zitten te wachten. Er zijn in het onderzoek geen bevindingen gedaan die die visie van de pleezorgbegeleiders ondersteunen.

De eigen kinderen worden volgens de pleezorgbegeleiders ondersteund in hun (effectieve) copinggedrag doordat zij informatie geven aan pleegouders over het gedrag van het pleegkind en alles wat ten opzichte van voorheen veranderd in het gezin en de pleegouders dit in hun gezin gebruiken. Het rouwen om wat er niet meer is, het erkennen van wat het kost, is hierin belangrijk om goed met de situatie om te kunnen gaan. Het geven van psycho-educatie wordt in veel gevallen via pleegouders gedaan net als het coachen over hoe er om gegaan kan worden met lastige situaties rondom het pleegkind. Dit gebeurt op aanvraag van de pleegouders en richt zich vaak op het gedrag van het pleegkind en niet op mogelijk effectievere coping van de eigen kinderen. Om het gevoel van controle en regie over de situatie te vergroten van de eigen kinderen is het van belang dat de geboden ondersteuning zich meer richt op het gedrag van de eigen kinderen, iets waar ze wel invloed op kunnen uitoefenen.

In weinig situaties is er contact met de eigen kinderen en dus is er minimale ondersteuning in de vorm van direct contact door de pleezorgbegeleider. Dit wordt versterkt in situaties waarbij de eigen kinderen een ontwijkende copingstrategie hebben, ouders willen ontlasten en hun moeilijkheden minder zichtbaar zijn voor de mensen om hun heen. In deze gevallen wordt er laat hulp gevraagd en is het moeilijk voor de pleezorgbegeleider dit goed te begeleiden. De vooraf gevonden literatuur ondersteunt het risico dat dreigt in deze vicieuze cirkel. Een bedreigende beoordeling van een situatie door een kind kan leiden tot het vermijden van de stressor, angst en zorgen maken (van Steenberg en al., 2008). Als kinderen niet ondersteund worden in deze bedreigende beoordeling zal de situatie voor hen niet beter worden en kan het indicatief zijn voor een groter risico op breakdown. Een aanknopingspunt in het doorbreken van de vicieuze cirkel is het vergroten van het zicht op het welzijn en (coping) gedrag van de eigen kinderen.

Een laatste belangrijke bevinding is dat het ontbreken van een gedeelde (landelijke) visie op de rol en verantwoordelijkheid van de pleezorgbegeleiders in relatie tot de eigen kinderen en hun ondersteuning, als een belemmering ervaren wordt door de pleezorgbegeleiders en de handelingsverlegenheid in stand houdt.

Het zou helpend zijn voor het vormgeven en uitvoeren van de handelingen van de pleezorgbegeleiders dat er een heldere visie en daarbij duidelijke taken omschreven staan als het gaat om de zorg van de eigen kinderen en deze zoals andere belangrijke onderwerpen geborgd worden in de landelijke

methodiek handleiding pleegzorg zijn. Eigen kinderen worden niet erkend als onderdeel van het zorgteam, wat verklaart waarom er al die tijd geen doordachte invulling is gegeven aan hun begeleiding en zorg (Höjer et al., 2013). Definiëring van hun rol en recht op zorg kan bijdragen aan een structurele verbetering en kan de huidige dynamiek van het signaleren van de noodzaak van betere begeleiding en zorg maar niet weten hoe hier vorm aan te geven, doorbreken. Ook kan hiermee de onduidelijkheid over de taakopvatting en (het ontbreken van) de toestemming van de pleegouders voor betrekken van hun eigen kind in de begeleiding, weggenomen worden. Het vergroten van de kennis van de pleegzorgbegeleider, het borgen van de visie en taakopvatting en uitvoering in het hulpverleningsproces van de pleegzorgbegeleider is belangrijk voor een uiteindelijke goede uitvoering en het verkleinen van de handelingsverlegenheid.

Naar aanleiding van deze conclusie zijn aanbevelingen geformuleerd die bij kunnen dragen aan het maken van structurele verbeteringen binnen de praktijk van Youké maar ook in de sector.

Aanbevelingen

Aanbeveling 1: Breng het copinggedrag van de eigen kinderen van pleegouders in kaart zodat er preventieve en gerichtere begeleiding geboden kan worden.

Toelichting: Het copinggedrag geeft aanknopingspunten tot het bieden van begeleiding en interventies. Om deze bewust in te kunnen zetten is het van belang dat het copinggedrag van het eigen kind eerst in kaart gebracht worden. In de praktijk zijn hiervoor al verschillende instrumenten beschikbaar. Er is nu weinig zicht op het welzijn en copinggedrag van de eigen kinderen. Als dit vergroot wordt kan de pleegzorgbegeleider zijn begeleiding aanpassen en rekening houden met mogelijk risicovol coping gedrag (bv terugtrekkende coping) waardoor het welzijn van de eigen kinderen nu nog lang buiten beeld kan blijven. Ook kan er ingezet worden op het flexibel gebruiken van verschillende copingstijlen in verschillende situaties en het vergroten van de effectiviteit van de coping, door bv meer hanteren van humor als copingstijl.

Aanbeveling 2: Gebruik zoveel mogelijk de term “pleeggezin” in plaats van pleegouders indien er sprake is van eigen kinderen bij pleegouders.

Toelichting: Door te spreken over een pleeggezin ligt direct de focus op alle gezinsleden en niet alleen op de pleegouders. Dit kan de huidige praktijk doorbreken waarbij de focus op de begeleiding van de pleegouders ligt en er in veel gevallen alleen aandacht voor de eigen kinderen is als hier een vraag vanuit de pleegouders ligt. Om vanuit de pleegzorgorganisatie en sector meer uit te stralen dat het gezin als geheel belangrijk is voor het slagen van de plaatsing en daarmee dus onderdeel van de begeleiding is, is het gebruik van de term “pleeggezin” in bestaande documenten maar ook de benadering van het zorgteam belangrijk.

Aanbeveling 3: Richt aanvullend onderzoek rondom het copinggedrag van eigen kinderen van pleegouders op netwerkpleeggezinnen.

Toelichting: In het huidige onderzoeken hebben alleen kinderen uit bestandpleeggezinnen zich aangemeld voor deelname. De groep kinderen van netwerkpleegouders blijft hiermee onderbelicht. Omdat deze groep steeds groter wordt doordat er in de huidige praktijk steeds meer gebruik gemaakt wordt van het netwerk, is het van belang dat ook deze groep vertegenwoordigd wordt in onderzoek.

Aanbeveling 4: Vergroot de kennis van de pleegzorgbegeleiders over het (ondersteunen) van coping gedrag zodat zij zich toegerust voelen om begeleiding actiever aan te bieden aan de eigen kinderen van pleegouders.

Toelichting: Door te werken aan kennisvergroting van de pleegzorgbegeleider kunnen zij effectiever inspelen op praktijksituaties die zich voordoen. Als pleegzorgbegeleiders ervaren iets in hun “koffer” te hebben aan kennis of handelingsadviezen zullen zij deze ook sneller toepassen en hierin minder handelingsverlegen zijn. Daarbij kunnen zij de minimale contactmomenten met de eigen kinderen ook beter benutten doordat zij meer kennis met zich meebrengen. Bevindingen uit het onderzoek over coping gedrag van de eigen kinderen in de thuissituatie kan een eerste aanzet zijn in het vergroten van de kennis.

Aanbeveling 5: Geef handelingsadviezen over het gedrag van de eigen kinderen en vergroot hiermee hun eigen handelingsmogelijkheden.

Toelichting: Eigen kinderen willen meer invloed en regie ervaren over hun situatie en hierin adviezen krijgen om hun mogelijkheden te vergroten. Er wordt nu vooral psycho educatie gegeven over het gedrag van het pleegkind, wat een pleegzorgplaatsing met zich meebrengt en wat hierin reële verwachtingen zijn. Uit het onderzoek blijkt dat er veel sprake is van opstapelende frustratie over het gedrag van het pleegkind. Op het moment dat er niet van het pleegkind gevraagd kan worden met bepaald gedrag te stoppen is het noodzakelijk dat de eigen kinderen van pleegouders alternatieven aangeboden krijgen die hun gevoel van invloed en controle laat toenemen en het machteloosheidsgevoel laat afnemen.

Aanbeveling 6: Borg het welzijn en begeleiding van de eigen kinderen beter in het proces van de geboden hulpverlening.

Toelichting: Het onderwerp eigen kinderen komt in één vraag van de Monitor Pleegzorg voor en deze wordt alleen gebruikt bij de opvoedvariant binnen de pleegzorg. Om het pleeggezin, meer als gezin te zien en te begeleiden moeten de eigen kinderen een plek krijgen binnen de instrumenten die al gebruikt worden binnen de methodiek pleegzorgbegeleiding. Borg het onderwerp in de bestaande plannen en instrumenten zodat het voor de pleegzorgbegeleiders geïntegreerd is in hun dagelijkse werk en het bespreken van het welzijn van de eigen kinderen ook genormaliseerd wordt in de begeleiding.

Aanbeveling 7: Zorg dat er overeenstemming en een gedeelde visie is op de rol van de pleegzorgbegeleider en diens verantwoordelijkheid ten aanzien van de de eigen kinderen van pleegouders en borg deze in de huidige methodiek pleegzorg.

Toelichting: Een grote invloed op de handelingsverlegenheid van de pleegzorgbegeleiders is het feit dat ervaren wordt dat er geen heldere visie is welke rol de pleegzorgbegeleider precies heeft en mag hebben ten aanzien van de eigen kinderen van pleegouders. De pleegouders zijn verantwoordelijk voor het welzijn van hun eigen kind maar waar en wanneer komt de pleegzorgbegeleider in beeld als het gaat om het gezin als ‘pleeggezin’? Deels wordt in veel gevallen de toestemming gemist van pleegouders om de eigen kinderen te betrekken in de begeleiding maar blijkt deze wel noodzakelijk en voorliggend te zijn om überhaupt te kunnen handelen. Om meer preventief te kunnen begeleiden en te voorkomen dat spanningen onomkeerbaar worden in het pleeggezin is het van belang dat de pleegzorgbegeleider een duidelijke rol en visie op zijn handelen, ervaart en deze vorm kan geven. Het formuleren van visie en beleid hierop is nodig om een eenduidige wijze te hebben waarop begeleiding geboden wordt. Ook is het noodzakelijk dat deze helder wordt zodat er vooraf ook duidelijke verwachtingen in gecreëerd

kunnen worden aan het pleeggezin. De pleegzorgbegeleider voelt zich in dat geval meer toegerust het onderwerp een plek te geven in de begeleiding.

Aanbeveling 8: Richt aanvullend onderzoek op de visie en wens van de pleegouders ten aanzien van de ondersteuning van hun eigen kinderen.

Toelichting: In dit onderzoek zijn de pleegouders niet meegenomen omdat vooral van belang was dat de eigen kinderen in beeld kwamen. Echter is de rol van pleegouders cruciaal rondom het (kunnen) bieden van begeleiding en wordt door de pleegzorgbegeleiders niet altijd de toestemming en ruimte gevoeld het over de eigen kinderen te hebben. Helderheid over hoe pleegouders hierin staan is nodig voor een goede samenwerking als zorgteam om het pleegkind heen.

Gewoon **pleegzorg**
Super **voor mij**

Informatiepakket?
088 170 5000 of
pleegzorg@youke.nl

youkepleegzorg.nl
Volg youké op:

Youké
sterke jeugd

April 2019

Auteur: Marjolein Split

msplit@youke.nl

Youké sterke jeugd

info@youke.nl | 088 170 5000

pleegzorg@youke.nl